

SWV 23-01
Passend Onderwijs VO
Regio Almelo

roc van
twente

**Twentse
Belofte**

**Twentse
Transformatie**

VISIE OP SCHOOLAANWEZIGHEID

EEN EERSTE AANZET

Marije L. Brouwer-Borghuis¹
Inge Grit²

Versie 07-09-2020

¹ Werkzaam bij SWV 23-01 VO

² Werkzaam bij Gemeente Enschede

ACHTERGROND

Dit document is een eerste aanzet tot een overkoepelende visie op schoolaanwezigheid ten behoeve van een regionale verzuimaanpak, die vanuit de Ontwikkeltafel en de Twentse Belofte wordt uitgewerkt. De insteek bij het formuleren van deze visie is dat in de 'sectoren' primair onderwijs (PO), voortgezet (speciaal) onderwijs (V(S)O) en het middelbaar beroepsonderwijs (MBO) op een zelfde manier naar verzuim gekeken wordt, ten einde een doorgaande lijn tussen de sectoren te kunnen bewerkstelligen. Verzuimproblemen bij jongeren beperken zich namelijk niet tot één sector maar kunnen voortduren of verergeren na de overgang naar een ander schooltype. Bij onderzoek naar de Link³ populatie werd bijvoorbeeld duidelijk dat bij ongeveer 1 op de 3 jongeren al verzuimproblemen op het PO aanwezig waren [1]. Ook zijn verzuimproblemen in het ene schooljaar vaak een goede voorspeller voor verzuimproblemen in het volgende schooljaar [2]. Tevens is de overgang naar een andere school of schooltype een risicofactor voor het ontstaan van schoolverzuim [3].

Op basis van deze eerste aanzet voor een overkoepelende visie, zullen per sector meer specifieke uitgangspunten en groeigebieden geformuleerd worden. Dit is passend, aangezien elke sector zijn unieke kenmerken en uitdagingen m.b.t. schoolverzuim heeft [4]. De visie zal op deze manier binnen de sectoren geconcretiseerd, uitgetest en aangescherpt worden en uiteindelijk resulteren in Twents beleid.

INLEIDING

In de afgelopen jaren is er in Nederland meer en meer aandacht gekomen voor schoolverzuim in relatie tot de zogenaamde "thuiszitters"⁴. Er is een grote roep om curatieve maatwerkoplossingen voor deze doelgroep en aanpassingen in de wet- en regelgeving. Maar hoe en door wie wordt bepaald welk maatwerk er nodig is? Zijn alle thuiszitters wel echt in beeld? En hoe kan voorkomen worden dat jongeren thuis komen te zitten? Deze en andere vragen rondom schoolverzuim spelen in de regio en het idee bestaat dat er meer methodisch en preventief gewerkt dient te worden in het aanpakken van schoolverzuim.

Oorzaken en gevolgen van schoolverzuim

De oorzaken van schoolverzuim zijn divers en kunnen op verschillende niveaus liggen. Er kunnen risicofactoren onderscheiden worden op het niveau van de jongere zelf (o.a. het hebben van angstklachten of depressieve gevoelens), maar ook op het niveau van de ouders (o.a. psychische problemen bij ouders), de familie (o.a. financiële problemen), leeftijdgenoten (o.a. gepest worden en in contact zijn met delinquente jongeren), de school (o.a. het voeren van een slechte verzuimregistratie en het hebben van een onveilig schoolklimaat) en de bredere gemeenschap (o.a. het ervaren van interraciale spanningen) [5]. Vaak is er sprake van een wisselwerking tussen meerdere risicofactoren [6].

De gevolgen van schoolverzuim kunnen ook op verschillende niveaus zichtbaar worden. Op het niveau van de jongere kan het schoolverzuim een negatief effect hebben op het presteren op school [7]. Tevens kan schoolverzuim bijdragen aan sociaal-emotionele problemen bij jongeren, zoals weinig zelfvertrouwen, gedragsproblemen en moeilijkheden in het maken van vrienden [8], waarbij hoger verzuim wordt geassocieerd met meer sociaal-emotionele moeilijkheden [9]. Door het schoolverzuim kunnen binnen de familie conflicten ontstaan [10] en op school moeten docenten extra inspanning plegen om jongeren die verzuimen te ondersteunen [8]. Wanneer jongeren niet op

³ De Link is een tussenvoorziening van SWV 23-01 VO gericht op het weer terugleiden naar school van jongeren met schoolweigeringsproblematiek

⁴ Met thuiszitters worden bedoeld: jongeren zonder vrijstelling die niet ingeschreven staan op een school en jongeren die wel ingeschreven staan op een school, maar 4 weken of langer ongeoorloofd afwezig zijn van school [11].

school zijn, kunnen ze elders onrust veroorzaken, wat een negatieve invloed kan hebben op de gemeenschap als geheel [8]. Schoolverzuim verhoogt tevens het risico op schooluitval [12], waarbij schooluitval op de langere termijn geassocieerd wordt met werkloosheid, detentie, slechte gezondheid en huwelijksproblemen [13].

Vroegsignalering van schoolverzuim

Om de potentiële negatieve effecten van schoolverzuim zoveel mogelijk te voorkomen is het van belang om schoolverzuim zo vroeg mogelijk te signaleren en er op te reageren in plaats van te wachten tot er sprake is van problematisch schoolverzuim⁵. De huidige richtlijnen in Nederland stimuleren dit onvoldoende [14]. Op het moment dat ongeoorloofd schoolverzuim bij 16 uur in 4 weken via DUO wordt gemeld is er reeds sprake van problematisch schoolverzuim [14]. Daarnaast moedigt de huidige wet- en regelgeving scholen waarschijnlijk te weinig aan om voldoende aandacht aan het geoorloofde ziekteverzuim te besteden [14], terwijl het aandeel van het geoorloofde ziekteverzuim in het totale verzuim wel aanzienlijk lijkt te zijn [15, 16] en afwezigheid door ziekte ook geassocieerd wordt met negatieve gevolgen zoals mindere leerresultaten [17]. Tevens zijn mogelijk niet alle ziek gemelde jongeren echt ziek en kan het een signaal zijn van andersoortige moeilijkheden [18].

VERTREKPUNTEN VOOR DE UITWERKINGEN BINNEN DE SECTOREN

1: Gebruik maken van het Response to Intervention model voor schoolverzuim

Het belang van vroegsignalering en tijdig interveniëren is de basis van het Response to Intervention (RtI) model voor het omgaan met schoolverzuim [19]. Het model omvat drie interventieniveaus, waaronder universele interventies om schoolverzuim te voorkomen en schoolaanwezigheid te promoten (Tier 1), gerichte interventies voor jongeren die risico lopen op problematisch schoolverzuim (Tier 2) en intensieve interventies voor jongeren met problematisch schoolverzuim (Tier 3).

Om te bepalen in welke Tier een jongere zich bevindt wordt er gekeken naar de totale afwezigheid/aanwezigheid van die jongere over een bepaalde periode. Een goed te gebruiken richtlijn voor de praktijk is dat alle jongeren die zich in Tier 1 bevinden tussen de 100% en 95% aanwezig zijn op school. Zij laten een goede schoolaanwezigheid zien. Tier 2 bevat de jongeren die minder dan 95% en meer dan 90% aanwezig zijn en Tier 3 de jongeren die minder dan 90% aanwezig zijn [20].

2: Denken in totale schoolaanwezigheid

Binnen het RtI model wordt geen onderscheid gemaakt tussen geoorloofd en ongeoorloofd schoolverzuim, maar wordt er gekeken naar de totale aanwezigheid/afwezigheid. Hoewel in Nederland dit onderscheid stevig verankerd is in de leerplichtwet [21] gaan er de laatste tijd steeds meer stemmen op om dit onderscheid op te heffen. Dit advies wordt onder andere vanuit het thuiszitterspact geformuleerd in het rapport “De kracht om door te zetten” [22]. Voor de uitwerkingen binnen het MBO, V(S)O en PO wordt aangesloten bij dit advies en zal er vanuit het kader van totale schoolaanwezigheid gedacht en gewerkt gaan worden.

⁵ Volgens de veel gebruikte definitie van Kearney (2008) [5] is er sprake van problematisch schoolverzuim bij: (a) het missen van tenminste 25% van de schooltijd in 2 weken; en/of (b) veel moeilijkheden met het aanwezig zijn op school en deelnemen aan de lessen gedurende tenminste twee weken, waarbij dit een duidelijke invloed heeft op het dagelijkse leven van de jongeren en/of het gezin; en/of (c) afwezigheid van tenminste 10 dagen in 15 weken

3: Indeling op basis van typologie

De manier waarop het schoolverzuim “eruit ziet” en de oorzaken zijn divers. Om jongeren met schoolverzuim adequaat te ondersteunen is het van belang om de verschillende soorten schoolverzuim van elkaar te onderscheiden, waarbij er een genuanceerder beeld dient te ontstaan dan slechts het onderscheid in geoorloofd en ongeoorloofd schoolverzuim. Een veel gebruikte classificatie is de differentiatie in vier typen; schoolweigering, spijbelen, schoolonthouding en schooluitsluiting [23].

Schoolweigering wordt gekenmerkt door: (a) verzet of weigeren om naar school te gaan i.c.m. tijdelijke (o.a. onverklaarde lichamelijke klachten) of chronische (o.a. depressie) emotionele stress, vaak leidend tot schoolverzuim; en (b) de jongere probeert het schoolverzuim niet te verbergen voor ouders; en (c) afwezigheid van antisociaal gedrag (met uitzondering van het verzet richting ouders gerelateerd aan het naar school gaan); en (d) ouders hebben op een moment actief geprobeerd hun kind naar school te krijgen en/of geven een duidelijke intentie aan om hun kind naar school te krijgen [23].

Van spijbelen is sprake als: (a) de jongere afwezig is van school voor een hele dag of gedeelte van de schooldag, of binnen school niet op de juiste plek aanwezig is; en (b) er door school geen goedkeuring gegeven is voor de afwezigheid; en (c) de jongere over het algemeen het schoolverzuim voor ouders verbergt [23].

Er wordt gesproken over schoolonthouding als: (a) de jongere het schoolverzuim niet voor ouders verbergt; en (b) ouders inspanning verrichten om de jongere thuis te houden (o.a. thuis helpen) of weinig tot geen inspanning verrichten om de jongere naar school te laten gaan [23].

Bij schooluitsluiting is een jongere afwezig van school of mist hij school activiteiten, wat te wijten is aan school. Te denken valt aan: de school sluit de leerling uit door ongepaste disciplinerende (o.a. onwettige verwijdering); de school is niet in staat of wil niet voorzien in de fysieke, sociaal-emotionele, gedragsmatige of academische behoeften van de jongeren; of de school ontmoedigt de jongere om naar school te komen, voorbij de grens van wettelijk aanvaardbaar schoolbeleid (o.a. een jongere die slecht presteert vragen om thuis te blijven bij citotoets) [23].

Bovenstaande indeling in vier typen wordt voor deze visie gecombineerd met de categorie ziekteverzuim. Met ziekteverzuim wordt het somatisch ziek zijn bedoeld, zoals buikgriep hebben en een chronische ziekte hebben.

CONCLUSIE

Het Rtl model wordt als vertrekpunt voor de uitwerkingen binnen de sectoren gehanteerd, waarbij wordt ingestoken op preventie en vroegsignalering in plaats van “slechts” curatief te handelen bij de thuiszitters. Dit laatste blijft echter zeker zorg en aandacht houden en heeft ook een plek in het model.

Om gedifferentieerd binnen de Tiers te kunnen werken wordt de beschreven indeling in 5 typen gehanteerd. Het classificeren van typen is daarbij geen doel op zich, maar is bedoeld om te komen tot het voeren van een gemeenschappelijk taal, een betere analyse van het schoolverzuim bij individuele jongeren en het nadenken over welke (maatwerk)aanpakken helpend zijn voor wie.

Er zal getracht worden minder in termen van geoorloofd en ongeoorloofd schoolverzuim te denken en werken, maar meer in totale schoolaanwezigheid van jongeren. De wettelijke kaders waarin dit onderscheid wel gemaakt wordt dienen echter wel hun plek te krijgen binnen de uitwerkingen. En meer in het algemeen, zullen al bestaande succesvolle werkwijzen meegenomen worden in de nieuw uit te werken aanpakken.

Referenties

1. Brouwer-Borghuis, M.L., Heyne, D., Sauter, F.M., & Scholte, R.H.J. (2019). The Link: An alternative educational program in the Netherlands to reengage school-refusing adolescents with schooling. *Cognitive and Behavioral Practice, 26*, 75-91. doi: 10.1016/j.cbpra.2018.08.001
2. Maeda, N., & Hatada, S. (2019). The school attendance problem in Japanese compulsory education: The case of a public junior high school. *European Journal of Education and Psychology, 12*(1), 63-75. doi: 10.30552/ejep.v12i1.241
3. Thambirajah, M. S., Grandison, K. J., & De-Hayes, L. (2008). *Understanding school refusal: A handbook for professionals in education, health and social care*. London: Jessica Kingsley Publishers.
4. Kearney, C.A., & Graczyk, P.A. (2020). A multidimensional, multi-tiered system of supports model to promote school attendance and address school absenteeism. *Clinical Child and Family Psychology Review*. doi: 10.1007/s10567-020-00317-1
5. Kearney, C. A. (2008). An interdisciplinary model of school absenteeism in youth to inform professional practice and public policy. *Educational Psychology Review, 20*, 257–282. doi: 10.1007/s10648-008-9078-3
6. Ingul, J. M., Klöckner, C. A., Silverman, W. K., & Nordahl, H. M. (2012). Adolescent school absenteeism: Modelling social and individual risk factors. *Child and Adolescent Mental Health, 17*(2), 93–100. doi: 10.1111/j.1475-3588.2011.00615.x
7. Carroll, H.C. (2010). The effect of pupil absenteeism on literacy and numeracy in the primary school. *School Psychology International, 31*(2), 115–130. doi: 10.1177/0143034310361674
8. Malcolm, H., Wilson, V., Davidson, J., & Kirk, S. (2003). *Absence from school: A study of its causes and effects in seven LEAs*. (Department for Education and Skills Research Report RR424). Sherwood Park, UK: National Foundation for Educational Research.
9. Lenzen, C., Fischer, G., Jentzsch, A., Kaess, M., Parzer, P., Carli, V., ... Brunner, R. (2013). Schulabsentismus in Deutschland - Die Prävalenz von entschuldigten und unentschuldigten Fehlzeiten und ihre Korrelation mit emotionalen und Verhaltensauffälligkeiten. *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie, 62*(8), 570–582. doi: 10.13109/prkk.2013.62.8.570
10. Kearney, C.A., & Bensaheb, A. (2006). School absenteeism and school refusal behavior: A review and suggestions for school-based health professionals. *Journal of School Health, 76*(1), 3-7. doi: 10.1111/j.1746-1561.2006.00060.x
11. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (z.d.). *Definitie verzuimers*. Geraadpleegd op 25 augustus 2020 van <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijssectoren/toezicht-op-samenwerkingsverbanden-passendonderwijs/thuiszittersregistratie/>

definitie-verzuimers

12. Cabus, S.J., & De Witte, K. (2015). Does unauthorized school absenteeism accelerate the dropout decision? – Evidence from a Bayesian duration model. *Applied Economics Letters*, 22(4), 266-271. doi: 10.1080/13504851.2014.937031
13. Kearney, C. A. (2016). *Managing school absenteeism at multiple tiers. An evidence-based and practical guide for professionals*. New York: Oxford University Press. doi: 10.1093/med:psych/9780199985296.001.0001
14. Brouwer-Borghuis, M.L., Heyne, D.A., Sauter, F.M., & Vogelaar, B. (2019). Early identification of school attendance problems: How helpful are Dutch laws, policies, and protocols? *European Journal of Education and Psychology*, 12(1), 47-62. doi: 10.30552/ejep.v12i1.240
15. De Haan-Pekelder (2019). *De leerling in beeld. Een onderzoek naar het gebruik van de Routekaart Verzuim* (Masterthesis). Master Pedagogiek, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Nijmegen.
16. Havik, T., Bru, E., & Ertesvåg, S.K. (2015). Assessing reasons for school non-attendance. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 59, 316–336. doi: 10.1080/00313831.2014.904424
17. Hancock, K.J., Gottfried, M.A., & Zubrick, S.R. (2018). Does the reason matter? How student-reported reasons for school absence contribute to differences in achievement outcomes among 14–15 year olds. *British Educational Research Journal*, 44, 141-174.
18. Kearney, C.A. (2003). Bridging the gap among professionals who address youths with school absenteeism: Overview and suggestions for consensus. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34, 57–65. doi: 10.1037/0735-7028.34.1.57
19. Kearney, C.A., & Graczyk, P. (2014). A response to intervention model to promote school attendance and decrease school absenteeism. *Child and Youth Care Forum*, 43(1), 1-25. doi: 10.1007/s10566-013-9222-1
20. Graczyk, P.A. (2019, oktober). *School attendance teams in action: Strategic use of data within an RtI/ MultiTiered System of Supports framework*. Paper gepresenteerd tijdens de eerste Conferentie van the International Network for School Attendance (INSA), Oslo, Noorwegen. Geraadpleegd op 26 juni 2020 van https://www.insa.network/images/conference2019-pdf/INSA_conference_program.pdf
21. Ingrado, Stichting Halt, het Openbaar Ministerie, & de Raad voor de Kinderbescherming (2017). *Methodische Aanpak Schoolverzuim (MAS)* (2018 ed.). Utrecht: Auteur.

22. Dullaert, M. (2019). *De kracht om door te zetten: Hoe kunnen we de impasse rondom thuiszitten doorbreken?* Geraadpleegd op 26 juni 2020 van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/01/29/de-kracht-om-door-te-zetten>
23. Heyne, D., Gren-Landell, M., Melvin, G., & Gentle-Genitty, C. (2019). Differentiation between school attendance problems: Why and how? *Cognitive and Behavioral Practice, 26*, 1-7. doi: 10.1016/j.cbpra.2018.03.006